

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v saboto 10. novembra 1855.

List 90.

Ali ima kmetovavec kaj dobička od tega, če bere kmetijske bukve in časnike?

Po dr. Fernandu Stamm-u *).

Časniki in bukve sploh se prebirajo iz čveterrega namena: prvič, da se človek požlahnuje, drugič da si um svoj bistri, tretjič da se iz njih kaj nauči, kar mu je za njegov stan v prid in dnarni dobiček, in četrto, da si z branjem čas krati.

Jez bom tu le od tretjega namena govoril, ker pri branji kmetijskih bukev in časnikov gré naj bolj le za dobiček, ki ga ima branje pri kmetijstvu in obertništvu donášati.

Čudna reč je res z bukvami in časniki: oni so nič ali pa veliko, kakor kdo vé ž njimi se pečati. Za enega so velik kapital, kateri vsako leto donáša bogate činže, — za drugega so piškav oreh brez vsega prida. Unemu donáša naloženi kapital 1000 od 100, temu še morebiti ne 1; ta je tedaj svoj dnar slabo naložil in bolje bi bilo, ako bi si bil cent gipsa za-nj kupil in ga po svojem deteljšu potrosil. Morebiti bi pa tudi ne bil vedil z gipsom prav ravnati in bi ga bil morebiti kaptoprosil, kjer bi bil zaveržen.

Pri vsaki stvari je pameti potreba, da se vémo vsacega dela prav lotiti, tedaj tudi pri branji. Ne bo tedaj od več, ako mi pisatelji svoje brave učimo, kako naj beró, da jim bode branje v gotov dobiček, — prav za prav smo pisatelji dolžni, to svojim bravcem razodeti.

Pervo je, da vsake kmetijske bukve ali kmetijsk časnik od razdelka do razdelka pregledamo, kakor mora gospodar svoje posestvo poznati v vsih razdelkih, preden začinja gospodariti. List za listom naj se prebira; tam pa tam naj se položi znamenjice noter ali naj se ta ali uni list zaviha, zakaj z bukvami ni ravnati kakor da bi bile iz stekla. Bukve in časniki so orodje, ktere smemo sporaibti, če smo jih že porabili za svoj prid.

Tako prebira je bukve ali časnike smo našli na ti strani to, na uni to, na deseti to, na petnajsti in tako dalje spet kaj drugega, kar nismo vedili, ali kar smo celó napčno ravnali, kar drugod in v ravno tistih okoljshinah z velikim pridom tako in tako delajo.

Ko si je bravec to in uno, kar je bral, v bukvah ali časniku zaznamoval, bere potem vdrugič in tretjič še pazljivo vse od verstice do verstice, da vse prav razume; potem prevdarja in duhta, kar je bral; obrača na vse strani, se vrine in zamisli do dobrega v to, kar je bral, in potem skusi sam, če vidi, da bi utegnulo za njegovo kmetijo pripravno biti. „Lejte! zares je dobro to!“ pravi, ko je skusil; prime se potem drugačnega ravnanja v tem in unem, in zmiraj bolj se mu sponáša, zmiraj več mu koristi. Če pa zadene na kaj, kar se mu ne zdí dobro iu kar ne bo poskusil, mu bo vendar le premišljevanje čez to že v korist, zakaj pri vsaki reči bo pregriznil lupino in

do jedra segel, v tem pa prišel morebiti na kakošno drugo dobro misel, ki se mu je izbudila med prevdarjanjem.

Le prav prebirati, dragi moji, je treba bukve in časnike, versto za versto, list za listom, in ne pred jih iz rok položiti, dokler ni dobiček gotov. In verjemite mi, da bo gotov.

Na vsakem listu leži bankovec; treba ga je le doli sneti z umom in dostojnim trudom!

Kako marmor in druge kamne umetno barvati.

Na Laškem je navadno, da barvajo marmor ali druge kamne in dokaj ljudi si s tem kruh služi; obilne skušnje so tedaj tam poterdile, ktere barve (boje) so za to najboljše. Marsikteremu naših mojstrov, ki se pečajo z enakimi deli, bi utegnili vstreči, če jim jih povemo.

1. Svetlo-zeleno barvo daje marmoru zelen volk ali bakrova rijà (Grünspan), pa se ne vrine v kamen globokeje kakor le za linijo ali zarezo.

2. Rumeno (žolto) barva gumigut; gumigut se mora v vročem vinskem cvetu (špiritu) raztopiti in potem se s kistom (penzeljem) pobarva marmor ali kak drug kamen, ki pa se mora poprej z votličem (Bimsstein) gladko otreti.

3. Zagorelo-rudeče barva razstopljeni peklenk kamen (Höllenstein); ta barva se zasede globoko v marmor.

4. Lepo rudeče barva tista smola, ki se drakonska kri (Drachenblut) imenuje, s ktero se mora ravnati kakor z gumigutom.

5. Škerlatasto-višnjeva barva je naj dražja, ker se nareja iz razstopljenega klorovega zlata (Chlorgold); pa le plitvo se vseda v kamen.

6. Škerlatasto lepo-rudečo in stanovitno barvo daje košenilja, stopljena v vinskem cvetu (špiritu), pa enmalo stopljenega galúna se ji mora pridjati; ta zmes mora topla biti, kadar se kamen ž njo barva.

7. Smaragdno-zeleno se dá marmor barvati, če se vosek s tako imenovanim destiliranim zelenim volkom skup staja in se s to gorko tekočino kamen pomaže; ko se je pa na kamnu shladila, se spet s poveršine posname. Ta barva gré 4 do 5 linij v kamen.

8. Rumeno se marmor barva, če operment prav zdrobljen se raztopi v salmjakovcu (Salmiakgeist) in se s to zmesjó kamen pobarva. Ko bi trenil, je marmor po ti barvi rumen in na zraku prihaja ta barva še živejša.

9. Tudi tinktura višnjeve prežilke (Blauholz-Tinktur) kakor sploh vse iz lesov ali rastlin po vinskem cvetu izvečene barve so pripravne za barvanje marmora in drugih kamnov, ker se globoko v kamen zasedejo.

Kdor pa hoče več barv, eno zraven druge, na marmor ali na kak drug olikan kamen djati, da se prav lepo in čisto razločijo in ne zamažejo ena v drugo, temu je pa treba še to-le vediti: Pervo je, da

*) Iz „Woch. für Land-, Forst- u. Hauswirth.“

nikar preveč barv devati na kamen, k večem tri, ker sicer ne bojo lepe in se rade ena v drugo zamažejo. Potem je velik razloček, ktera barva se dene prva na kamen.

Perva naj je vselej tista, ki se mora naj bolj sogreti, da se vsede v marmor, po ti pa po versti tiste, ki manj gorkote potrebujejo. Če, postavimo, hočemo marmor rumeno, rudeče in zeleno barvati, naj se dene naj prej rumena, po ti pa barva drakonove kervi, in naj zadnjič z voskom stopljeni zeleni volk na kamen. Sploh morajo tiste barve, ktere so z voskom stopljene, vselej zadnje biti, ker te se rade razmažejo, če je kamen le enmalo gorak. Za vse barve s terpentinom ali vinskim cvetom mora kamen že pred barvanjem sogret biti; le če se kamen barva z vinsko-cvetnimi raztopljinami drakonove kervi in gumiguta, se kamen še le potem sogreje, ko je bil z barvami že namazan; v ta namen se vzame ponva z žerjavico ali še bolje je zareče železo, in s tem železom se pol pavca nad pobarvanimi kraji sem ter tje šviga tako dolgo, da se barva zadosti v kamen zasede.

Razun marmorja se dajo tudi drugi kamni na to vižo barvati in sicer toliko lože, kolikor večji so kamni.

Nova naprava ljubljanske hranilnice (Sparkasse), ktera gospodarjem poplačevanje njih dolga polajšuje.

Vodstvo ljubljanske hranilnice je v zboru od 22. pretek. mesca nekaj sklenilo, kar je res velike hvale vredno, in ker nas je naprosilo, naj v „Novicah“ našim gospodarjem, ki so hranilnici na svoj grunt kaj dolžni, ali takim, ki mislijo vprihodnje dnarja iz hranilnice na pósito vzeti, to novo napravo na znanje damo, radi spolnemo to željo.

Človek lahko dolg naredi, plačati pa ga, mu je dostikrat zelo težavno. Vsak pa lahko zapopade, da tudi tisti, ki je komu dnarja posodil, pričakuje ob svojem času povračila izposojenega dnarja. Hranilnica je tako rekoč velik gospodar, ki veliko razposojuje, pa tudi povračil ob pravem času pričakuje, da ne pride v kake zadrege.

Ljubljanska hranilnica je pretečene leta veliko dnarja razposodila gruntnim posestnikom na kmetih proti temu, da bo, če bi dnarja potrebovala, posojilo posestniku pol leta pred odpovedala in da o pol leta po ti odpovedi (Aufkündigung) ima dolžnik svoj dolg ji plačati. Skušnje pa so učile, da skor nobeden taci dolžnikov ni prišel in ni plačal, ker ali ni imel dnarja ali ga tudi drugod ni mogel na pósito dobiti, da bi bil dolg povernil hranilnici. Hranilnico pa težko stane, gospodarja na kant djati, zato ker ji je žal, ako bi ob svoj grunt prišel, in ker tudi dobro vé, da se grunti pod njih vrednostjo prodajajo, ako pogostoma boben poje, ker sedanji čas ni veliko kupcov, da bi dnarja odveč imeli in bi hrepeneli po zemljiših.

Ker hranilnica tega rada ne stori, da bi na to vižo iztirjevala svoje kapitale, ostanejo dolgovi na gruntih leto za letom, in dolžnik tak je svoje posestvo ne le za se, temuč tudi za svoje naslednike (erbe) in naslednikov naslednike obložil s bremenom, ktere ga mora on sam, sin njegov in unuki njegovi s tem nositi, da moraje neprenehoma činž plačevati. Tako je gospodar zakopal celó svoje naslednike v davšine, ktere bi jih morebiti ne zadevale, ako prvi gospodar, ki je dolg na grunt naredil, bi ne bil tako lahko dnarja v hranilnici na pósito dobil.

Da se vse to odverne in dolžniku polajša poplačevanje njegovega dolga na tako vižo, in ga to celó nič težko ne stane, je v gori omenjeni seji hranilnica to reč tako naredila, da zamore dolžnik vs svoj dolg s činži vred v 20 letih tako poplačati, da navadnih 5 gold. od 100

na leto činža plača, zraven teh 5 gold. od 100 na še 3 gold. od 100 za odbitek dolga. Z 8 gold. od 100 se je v 20 letih celi dolg s činži vred sam poplačal.

To je velika polajšava za dolžnika, kar mu bo sledeči prerajt očitno dokazal.

Postavimo, da je kdo 100 gold. dolžan, in da ne more svojega dolga 20 let plačati, — po tem takem bo na činžu po 5 gold. od 100 v 20 letih mogel plačati 100 gold., in čez 20 let ima še zmiraj tisti dolg od 100 fl., tedaj ima plačila 200 gold.

Če pa po ti novi napravi plačuje vsako leto navadni činž po 5 gold. od 100, in verh tega še 3 gold. od 100 kakor plačilo na odbitek dolga, tedaj skupaj 8 od 100, je tedaj v 20 letih plačal 160 gold.; očitno je tedaj pridobil 40 gold. pri vsacih 100 gold., ker po preteklih 20 letih je kapital (dolg) in činže popolnoma poplačal, kar se je le zatega voljo moglo zgoditi, ker plačani 3 goldinarji od vsacih 100 gold. se vsakega polleta od dolga odpisujejo, se tedaj njegov činž zmiraj pomanjšuje, zraven tega pa se tudi presežek povračila za 5 od 100 v rajtingo kapitalu na dobro pripisuje.

Naj tedaj tisti gospodarji, ki so hranilnici kaj dolžni, in kateri hočejo prostovoljno svoj dolg na to novo vižo poplačati, se oglasijo pri vodstvu hranilnice in mu povejo, da jih je volja po imenovani poti v 20 letih poplačati svoj dolg.

Polajšava ta je očitna; nadjamo se, da bo prav vseč mnogim posestnikom, ki ne morejo ob pravem času vsega dolga na enkrat plačati.

Starozgodovinski pomenki.

O imenu Styria, Štirsko, Štajarsko, Steiermark.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Takošna domačnica azijska je tudi beseda parn, pern od glagola: par, pur, bewegen, vorrücken; odkodar: parvan, parvata, Hervorragung, Spitze, Berg. Po Pohorji sem še čul: na perni, na pernici, to je, na podgorji, in znamenito je, da v moziški fari stanuje kmet, kateri se piše Pernos, po hiši pa se veli Podgoršek.

Krajev, na Podgorji stoječih, imamo več po Slovenskem, n. pr., Pernica pri Muti, Pernice, Pernikar na Kranjskem, in blizo Lotmera je vas pod severno panogo brega stoječa, kateri pravijo Pernožlavce, na izhodni panogi stoječi pa Podgorica.

V slovenskih rodovinskih imenih se to pretolmačanje ali obnovljanje starega imena z novim pogostoma nahaja, na primer: Trapinek, po domače Jamnik, cerkvenoslov. trap, fovea, jama, Bricman, po domače Vukounik, od brik, brek, še v Istri in na Kerškem otoku znana beseda v pomenu pes, primeri ogersko farkaš, Veršek, po domače Naberdnik, Čeunik, po domače Kernik, od čelo = ker, die Spitze, čelo je iz kal, kakor čer iz kar, ker; Poserpnjak, po domače Kosiunik, Sole, po domače Vodenik, od sansk. salan, salila, aqua, primeri imena rečic: Sala na Ogerskem, Štajarskem in Kranjskem; sem spada Solča, Souča, Čočounik, po domače Nabernik od cet, keltiški coit, coit, sansk. kota; Marot, po domače Mrakovnik, od Marota, boga teme, smerti. Je še tudi nekdo, kateri se piše Apat, po domače Mešnik. (Glej Repertoire des Taufbuches der Pfarre Altenmarkt.) V staroterški fari na Štirskem je kmet, kateri se piše Žirnik, po domače Serušnik. Tako je tudi korenika žiti enkrat pomenila gibati, teči, ker imamo rečice Žir, enakolično korenika an, an-huma, anima, in Una, Anas, Hana. Po takem so večidel imena slovenskih gor in rek azijske domačnice „indigenae“. Na Ruskem je rečica z imenom Beseda